

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

CLASSIFICATION OF CASH FLOWS AND THEIR IMPACT ON THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

УДК 334.716

<https://doi.org/10.32843/infrastuct48-47>

Юдіна С.В.

д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів та обліку
Дніпровський державний
технічний університет

Павленко І.В.

магістр
Дніпровський державний
технічний університет

Дробот А.С.

магістр
Дніпровський державний
технічний університет

Yudina Svetlana

Dnipro State Technical University

Pavlenko Igor

Dnipro State Technical University

Drobot Anna

Dnipro State Technical University

У статті зазначено, що основним економічним фактором серед фінансових ресурсів підприємства є грошові кошти. Визначено їх роль для сучасного підприємства. Надано визначення понять «грошовий потік підприємства» та «чистий грошовий потік». У статті під поняттям «грошовий потік» запропоновано розуміти розподілений в часі притік і відтік платежів підприємства, тобто рух по рахунках грошових коштів підприємства. Наявність тих чи інших грошових потоків на підприємстві пов'язана зі специфікою самого підприємства, його галузевою приналежністю, особливостями фінансування, регіоном. Запропоновано класифікацію грошових потоків на підприємстві за різними ознаками. Визначено, що основні блоки грошових потоків на підприємстві взаємопов'язані і взаємообумовлені. Визначено, що аналіз, оцінювання й контроль грошових потоків дадуть змогу ефективно організувати процес управління ними, забезпечать фінансову рівновагу підприємства й зростання прибутковості. Показано, що основоположними принципами управління грошовими потоками є принцип достовірності інформації, принцип ліквідності, принцип ефективності, принцип збалансованості. Розкрито зміст запропонованих принципів управління грошовими потоками.

Ключові слова: грошовий потік, чистий грошовий потік, вхідні потоки, вихідні потоки, класифікація грошових потоків, принципи управління потоками.

В статтє указано, что основным экономическим фактором среди финансовых

ресурсов предприятия являются денежные средства. Определена их роль для современного предприятия. Предоставлено определение понятий «денежный поток предприятия» и «чистый денежный поток». В статье под понятием «денежный поток» предложено понимать распределенный во времени приток и отток платежей предприятия, то есть движение по счетам денежных средств предприятия. Наличие тех или иных денежных потоков на предприятии связано со спецификой самого предприятия, его отраслевой принадлежности, особенностями финансирования, регионом. Предложена классификация денежных потоков на предприятии по различным признакам. Определено, что основные блоки денежных потоков на предприятии взаимосвязаны и взаимообусловлены. Определено, что анализ, оценивание и контроль денежных потоков позволяют эффективно организовать процесс управления ими, обеспечивают финансовое равновесие предприятия и рост доходности. Показано, что основополагающими принципами управления денежными потоками являются принцип достоверности информации, принцип ликвидности, принцип эффективности, принцип сбалансированности. Раскрыто содержание предложенных принципов управления денежными потоками.

Ключевые слова: денежный поток, чистый денежный поток, входящие потоки, исходящие потоки, классификация денежных потоков, принципы управления потоками.

The article states that the analysis, evaluation and control of cash flows will effectively organize the process of managing them ensure the financial balance of the enterprise and increase profitability. It is noted that the main economic factor among the financial resources of the enterprise is its cash. Their role for the modern enterprise is defined. The definition of the concept of cash flow of the enterprise and net cash flow is given. In the article, the concept of "cash flow" is proposed to understand the time-distributed inflow and outflow of payments of the enterprise, ie the movement of cash accounts of the enterprise. It is noted that the presence of certain cash flows at the enterprise is associated with the specifics of the enterprise, its industry affiliation, features of financing, and the region. The classification of cash flows at the enterprise on various signs is offered. Namely: by types of economic activity, by the volume of serviced operations, by directions of movement, by economic content and purpose, by the method of assessment. It is determined that the main blocks of cash flows in the enterprise are interconnected and interdependent. It is shown that the basic principles of cash flow management are: the principle of reliability of information; liquidity principle; the principle of efficiency; the principle of balance. The content of the proposed principles of cash flow management is revealed. It is determined that the effectiveness of cash flow management in the enterprise is largely determined and depends on the information base used. It is noted that providing the company with the necessary funds affects its stability. It is also shown that the principle of efficiency, or ensuring profitability and growth of the market value of the enterprise is to balance the inflows and outflows in time. The principle of ensuring balance is also revealed, which consists in the fact that at the same time there are many different cash flows at the enterprise, all of them must be balanced by types, volumes, time intervals. It is noted that financial control over all costs at the enterprise allows reducing the initial cash flows, rationally distributing them in time and volume and ensuring the financial stability of the enterprise.

Key words: cash flow, net cash flow, incoming flows, outgoing flows, classification of cash flows, principles of flow management.

Постановка проблеми. Здійснення практично всіх видів діяльності підприємства опосередковано рухом грошових коштів у формі їх надходження та витрачання. Порушення цього руху призводить до негативних явищ у господарській діяльності підприємства, а іноді до повного зупинення виробничої діяльності та банкрутства.

Основна умова вирішення проблеми платоспроможності підприємства полягає в підвищенні

ефективності управління грошовими потоками, тоді як прикладні аспекти управління грошовими потоками на підприємстві розглядаються лише у складі питань управління залишками грошових активів, формування фінансових ресурсів та антикризового управління.

Водночас забезпечення економічного зростання та необхідність підвищення інвестиційної привабливості українських підприємств неможливі

без подальшого вдосконалення підходів та практичних важелів управління грошовими потоками на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання управління грошовими потоками розглядали як закордонні, так і вітчизняні фахівці, зокрема Р. Брейлі, Ю. Брігем, Б. Коласс, С. Майєрс, А. Шеремет, І. Бланк, В. Вишневський, М. Крейніна, Г. Партін, А. Хорін, М. Чумаченко.

Однак методи вирішення завдання ефективних важелів управління, запропоновані в роботах вітчизняних і зарубіжних авторів, найчастіше торкаються лише операційних грошових потоків, тоді як на підприємстві існує значна кількість грошових потоків від різних видів діяльності та операцій.

Постановка завдання. Метою статті є подальший розвиток теоретичних підходів до управління грошовими потоками на підприємстві через визначення основоположних принципів та класифікацію їх видів для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зі всього різноманіття фінансових ресурсів гроші починають і закінчують кругообіг фондів і коштів підприємства. Їх рух, обслуговуючи відтворювальний процес підприємства, має спрямований і функціональний характер.

Отже, як основний економічний фактор серед фінансових ресурсів підприємства виділяються саме грошові кошти. Їх роль полягає в такому:

1) грошові кошти, будучи об'єктом власності підприємства й виступаючи необхідним атрибутом та елементом ринкової економіки, завершують економічне відособлення підприємств;

2) вони зв'язують підприємство за допомогою обміну з іншими суб'єктами господарювання;

3) виробничо-господарська діяльність підприємства незалежно від форм власності починається саме з грошей (придбання необхідних засобів виробництва, подальший підрахунок витрат і результатів діяльності);

4) грошові кошти володіють властивістю ліквідності та виконують притаманні їм економічні функції [1].

Управління грошовими потоками має будуватись на методологічних принципах, систематизація яких дасть змогу ефективно організувати процес управління ними, забезпечить фінансову рівновагу підприємства й зростання прибутковості.

Оскільки промислові підприємства мають специфічні особливості, то загальні принципи можуть бути конкретизовані.

Діяльність у ринкових умовах господарювання сприяє перетворенню грошових коштів підприємства на самостійні повноцінні ресурси, що приймають товарну форму, користуються попитом і мають ціну [2].

Як відомо, грошовий потік – це розподілений у часі притік і відтік коштів на підприємстві.

Господарська діяльність підприємства включає операційну, інвестиційну та фінансову. Кожний з виокремлених видів діяльності має специфічні особливості. Так, операційна діяльність – це діяльність підприємства, основною метою якої є отримання прибутку від виробництва продукції (робіт, послуг). Інвестиційна діяльність – це діяльність, пов'язана з новим, розширенням, модернізацією виробництва, інноваціями тощо. Така діяльність потребує залучення коштів на довгостроковій основі. Фінансова діяльність – це діяльність підприємства, пов'язана з розміщенням тимчасово вільних коштів та отриманням доходів від короткострокових вкладень у різноманітні фінансові інструменти.

Грошовий потік операційної діяльності підприємства щодо виплат складається з платежів контрагентам (постачальникам, підрядчикам) за поставлені матеріали, виконані роботи, надані послуги; виплати заробітної плати; податків до бюджетів, внесків до соціальних фондів; відсотків по кредитах; інших виплат.

Потік коштів щодо інвестиційної діяльності стосовно виплат складається з платежів за придбання засобів довгострокового використання та фінансових вкладень.

Щодо виплат з фінансової діяльності він складається з повернення позик, кредитів; отримання та виплат дивідендів, відсотків; інших короткострокових вкладень.

Основні надходження коштів підприємства пов'язані з виробничою діяльністю та реалізацією продукції (робіт, послуг), від інвестиційної діяльності кошти надходять за рахунок довгострокових фінансових вкладень інвесторів. Фінансова діяльність пов'язана зі здійсненням фінансування підприємства або отриманням додаткових коштів через вкладення в різноманітні короткострокові фінансові інструменти.

Аналіз грошового потоку необхідно здійснювати через визначення його обсягів та напрямів руху. Як уже відзначалося, грошовий потік складається з двох протилежних напрямків руху коштів. Таким чином, всі надходження утворюють притік коштів, а всі виплати утворюють відтік грошових коштів.

Термін «чистий грошовий потік» у кожний конкретний момент часу характеризується як різниця між вхідним і вихідним потоками на підприємстві. Відповідно, він може мати як позитивну, так і негативну величину.

Для аналізу за обсягом обслуговуваних операцій він може бути визначений (розрахований) щодо конкретної операції, підрозділів підприємства та загалом.

Грошовий потік можна класифікувати за ознакою оцінки в часі на поточний і майбутній. Поточний

потік визначають та аналізують під час оперативного фінансового планування на кожний конкретний момент часу. Майбутній потік – це поняття довгострокового (стратегічного) фінансового планування, тобто це грошовий потік, приведений до певного моменту часу (на основі концепції вартості грошей у часі, зокрема дисконтування, прості й складні відсотки).

За економічним змістом і призначенням можна виділити такі грошові потоки: грошові потоки, пов'язані з отриманням прибутку, – потоки, що обслуговують господарську діяльність підприємства; грошові потоки, не пов'язані з отриманням прибутку, – потоки, що спрямовуються на споживання (соціальні витрати, благодійні платежі); грошові потоки примусового характеру – платежі до фіскальної системи.

На загальній схемі запропонованої класифікації потоків підприємства, представленій на рис. 1, розміщені основні блоки грошових потоків, які взаємопов'язані та взаємозумовлені. Так, елементи блоку класифікації за основними видами діяльності складаються зі вхідних та вихідних потоків (класифікація за напрямком руху), вони обслуговують одну операцію: або структурний підрозділ, або підприємство загалом (класифікація за

обсягом обслуговуваних операцій); грошові потоки з операційної діяльності пов'язані переважно з отриманням прибутку, вони також містять елементи обов'язкових грошових потоків (класифікація за економічним змістом і призначенням); грошові потоки з інвестиційної діяльності – це потоки майбутніх грошових коштів (класифікація за методом оцінки в часі) [2].

На нашу думку, основоположними принципами управління грошовими потоками є принцип достовірності інформації; принцип ліквідності, тобто забезпечення підприємства необхідними грошовими коштами і, відповідно, його стабільності; принцип ефективності, тобто забезпечення рентабельності й отримання максимального прибутку; принцип збалансованості.

Принцип достовірності інформації забезпечує ефективність управління грошовими потоками на підприємстві. Створення необхідної інформаційної бази сьогодні в Україні пов'язано з певними труднощами через швидку зміну нормативної і законодавчої бази, закритість або повну відсутність певної інформації, недостовірність і несвоєчасність статистичної інформації, практичну відсутність фірм, що надають платну комерційну інформацію.

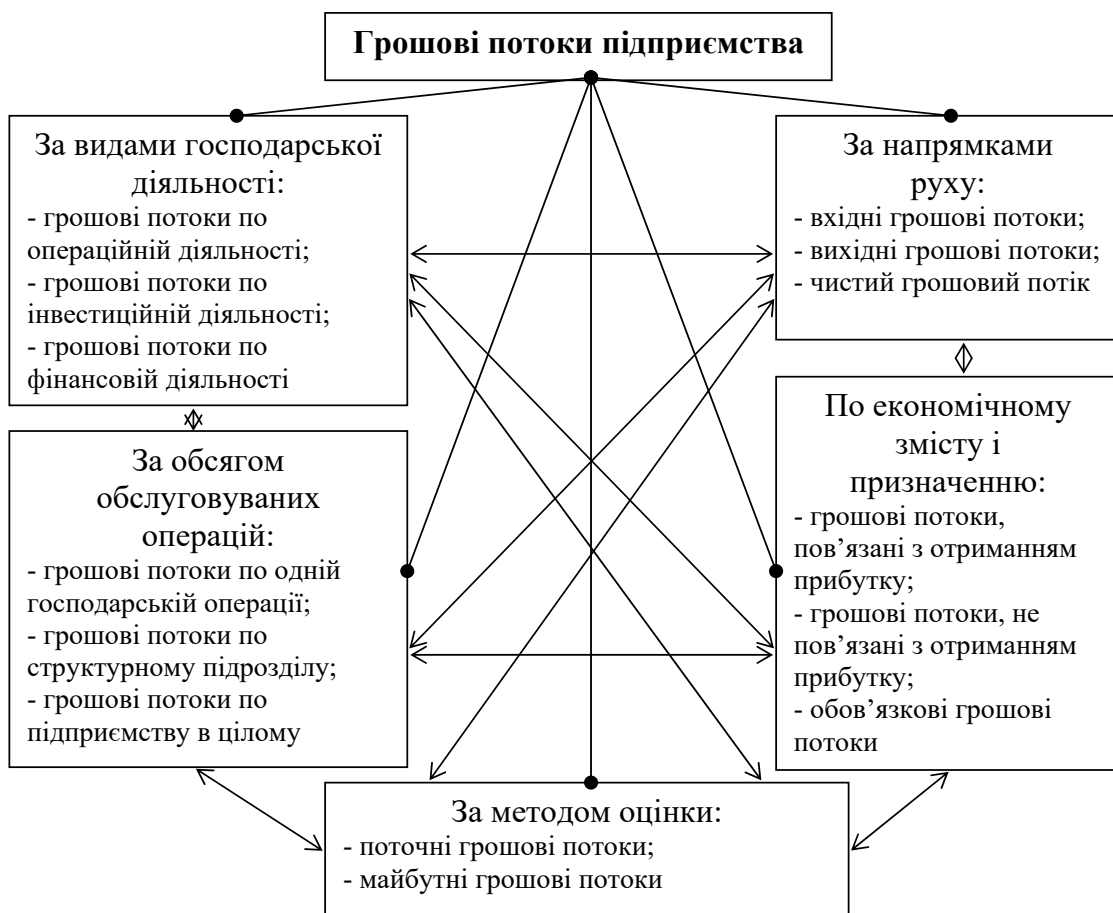

Рис. 1. Класифікація грошових потоків підприємства

Весь обсяг інформації, необхідний для прийняття рішень у галузі управління грошовими потоками, можна розділити на декілька груп.

1. Інформація, що характеризує загальноекономічний розвиток країни. Ця інформація необхідна для прогнозування зовнішнього середовища підприємства, вона може складатися з таких показників: обсяг доходів і витрат державного бюджету, обсяг розміру бюджетного дефіциту, обсяг грошової емісії, доходи та витрати домогосподарств, депозити та кредити населення в комерційних банках, показники інфляції, облікова ставка Національного банку України. Джерелом такої інформації є дані державної статистики.

2. Інформація, що характеризує галузеву приналежність підприємства. Без урахування галузевих особливостей неможливо приймати правильні рішення щодо управління грошовими потоками. Під час оперативного фінансового планування необхідно враховувати тенденції змін цін на продукцію по галузі, ставки оподаткування, загальну вартість активів, зокрема оборотних, загальну суму капіталу, що використовується, у тому числі конкурентами, а також їх обсяги виробництва. Ця інформація повинна бути наведена в порівняльних даних свого підприємства з даними конкурентів або середньогалузевими значеннями. Джерела подібної інформації можуть бути різними: від публікацій у пресі до платних бізнес-довідок, добування незаконними методами комерційної таємниці.

3. Інформація, що характеризує кон'юнктуру фінансового ринку. Вона необхідна для ухвалення рішень у галузі формування портфеля довгострокових інвестицій, здійснення короткострокових фінансових вкладень та інших операцій. Джерелом такої інформації можуть служити публікації комерційних видань.

4. Нормативна та інструктивна інформація. Вона базується на знанні законів, постанов, інструктивних листів, прийнятих Президентом, Урядом, регіональними та місцевими органами влади, є обов'язковою для фінансового менеджера. Джерелами такої інформації є збірки нормативних актів, публікації періодичних видань.

5. Внутрішня інформація підприємства за даними бухгалтерського обліку (управлінського, оперативно-диспетчерського) підприємства. Ця інформаційна база для фінансового менеджера є основною. Її джерелом є фінансова звітність підприємства (сукупність форм звітності, складена на основі документально обґрунтованих показників бухгалтерського обліку). Ця інформація регулярно формується і є достовірною. На її основі проводяться аналіз, прогнозування й прийняття управлінських рішень у сфері управління грошовими потоками.

Наступний принцип – це принцип ліквідності, тобто забезпечення підприємства необхідними грошовими коштами і, відповідно, його стабільності.

В управлінні фінансами первинним має бути забезпечення ліквідності підприємства на основі точної збалансованості потреби й наявності грошових коштів в обігу. Надходження й витрачання грошових коштів не завжди збігається в часі, тому може виникнути тимчасовий дефіцит грошових коштів (розрив ліквідності), який спричиняє неплатоспроможність підприємства в окремі проміжки часу.

Якщо метою є виживання, то головним для підприємства є забезпечення рівня нульової прибутковості та забезпечення ліквідності й наявності певних резервів.

Умовами забезпечення ліквідності підприємства є наявність у підприємства достатньої кількості грошових коштів і резервів; можливість отримати додаткові грошові кошти за мінімальної або доступної плати за них на випадок додаткових витрат чи за необхідності.

Принцип ефективності, або забезпечення рентабельності й зростання ринкової вартості підприємства, полягає в тому, щоби збалансувати у часі притоки та відтоки.

Грошові потоки нерівномірні в часі. Можливі періоди, коли підприємство має тимчасово вільні грошові кошти, тоді їх слід ефективно використати у фінансових вкладеннях підприємства. Можливі періоди, коли спостерігається тимчасовий дефіцит грошових коштів, який має бути покритий з найменшими витратами.

В умовах орієнтування на максимальний прибуток і рентабельність підприємство мобілізує всі свої ресурси, зокрема за рахунок зниження ліквідності, відмови від фінансових резервів, залучення в обіг позикових ресурсів у значних обсягах, що пов'язано зі збільшенням ризику й має бути засновано на точному розрахунку, передбаченні та вдосконаленості фінансового механізму, тому орієнтація на максимальний прибуток може виступати тільки як тактична мета. Стратегічною метою ефективності може бути зростання ринкової вартості підприємства. Таким чином, політика управління грошовими потоками має забезпечити компроміс між ризиком втрати ліквідності та ефективною діяльністю підприємства.

Принцип забезпечення збалансованості полягає в тому, що одночасно на підприємстві має бути безліч різних грошових потоків, які збалансовані за видами, обсягами, тимчасовими інтервалами.

Перераховані вище принципи управління грошовими потоками є базовими, основоположними. Вони можуть бути доповнені більш конкретними, детальними принципами. До таких принципів можна віднести принципи визначення мінімальної суми коштів, врахування інфляції, врахування банківських кредитів.

Для ефективного управління притоками та відтоками суттєве значення має чітко організована

робота з банківською системою. Правильний вибір банку, обговорення умов обслуговування клієнтів з банком (перелік пропонованих послуг, швидкість проведення розрахункових операцій) дуже важливі. Підприємство вибирає форму залучення кредиту, виходячи з цілей та специфіки своєї діяльності.

Засоби платежу, які підприємство може застосовувати у своїх розрахунках, досить різноманітні: готівка, чек, вексель. Вибір засобів платежу стосується перш за все щоденного управління грошовими потоками, його завдання полягає в тому, щоби прискорити надходження й відстрочити виплати так, щоби без порушення взятих на себе зобов'язань надлишки грошових коштів приносили фінансовий дохід, а дефіцит був би профінансований з найменшими витратами [5].

Для промислових підприємств основними є вкладення в операційну діяльність, тобто реальні вкладення. На певних етапах розвитку виправдано здійснення фінансових вкладень як активної форми розміщення тимчасово вільних коштів задля отримання додаткового інвестиційного доходу та антиінфляційного захисту. Фінансове інвестування здійснюється в таких основних формах: вкладення до статутних фондів інших підприємств, вкладення в прибуткові види грошових інструментів (як правило, депозитні внески в комерційні банки), вкладення в прибуткові види фондових інструментів (цінні папери фондового ринку).

Жорсткий контроль за всіма витратами дає змогу значно скоротити вихідні грошові потоки, раціонально розподілити їх у часі та за обсягами.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки.

1. В дослідженні під поняттям «грошовий потік» розуміється розподілений у часі притік і відтік платежів підприємства, тобто рух по рахунках грошових коштів підприємства. Наявність тих чи інших грошових потоків на підприємстві пов'язана зі специфікою самого підприємства, його галузевою належністю, особливостями фінансування, регіоном.

2. Запропонована класифікація грошових потоків, на наш погляд, дасть змогу більш ефективно та цілеспрямовано здійснювати на підприємстві

планування грошових потоків, їх аналіз, оцінювання та контроль.

3. Визначені принципи (принцип достовірності інформації, принцип ліквідності, принцип ефективності, принцип збалансованості) дадуть змогу сформувати систему управління грошовими потоками підприємства з урахуванням галузевих особливостей, регіональних особливостей, фінансової політики самого підприємства, фінансових відносин з бюджетами та позабюджетними фондами, банками, біржами, постачальниками й покупцями, між структурними підрозділами всередині підприємстві, з персоналом, із засновниками.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брігхем Ю. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. Київ : Молодь, 1997. 1000 с.
2. Каламбет С., Якімова А. Оцінка ризику в управлінні операційними грошовими потоками підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2005. Вип. 201. Т. 2. С. 474–481.
3. Словник сучасної економіки Макміллана / пер. з англ. Київ : Артек, 2000. 640 с.
4. Чумаченко М., Панков В. Управління вартістю компанії на основі ціннісного підходу. *Фінанси України*. 2004. № 2. С. 66–79.
5. Шеремет О. Удосконалення корпоративного управління. *Економіка України*. 2004. № 3. С. 27–32.

REFERENCES:

1. Brihkhem Yu. (1997) *Osnovy finansovoho menedzhmentu* [Fundamentals of financial management]. Kyiv: Molod'. (in Ukrainian)
2. Kalambet S., Yakymova A. (2005) *Otsinka ryzyku v upravlinni operatsijnymy hroshovymy potokamy pidpriemstva* [Risk assessment in the management of operating cash flows of the enterprise]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 201, part. 2, pp. 474–481.
3. *Slovyk suchasnoi ekonomiky Makmillana* (2000) [Macmillan's Dictionary of Modern Economics]. Kyiv: Artek. (in Ukrainian)
4. Chumachenko M., Pankov V. (2004) *Upravlinnia vartistiu kompanii na osnovi tsinnisnogo pidkhodu* [Company value management based on a value approach]. *Finansy Ukrainy*, no. 2, pp. 66–79.
5. Sheremet O. (2004) *Udoskonalennia korporativnoho upravlinnia* [Improving corporate governance]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 3, pp. 27–32.